

toplantı fotoğra

söyleşi

Bir Tasarım Meselesi Olarak Koruma

#koruma #dosya
#xxi aralık16-ocak17

Hülya Ertaş

< **RAT ÇETİN, NEVZAT SAYIN, SELDA BALTACI VE SEVİM ASLAN İLE SALT GALATA'DA GERÇEKLEŞTİRDİĞİMİZ SOHBET, NEYİN KORUNMASI GEREKTİĞİ SORUSUNDAN MİMARLIK İLE KORUMA DİSİPLİNLERİNİN AYRIŞTIRILMASININ SAKINCALARINA, TARİHİ YAPILARDAKİ KATMANLAŞMADAN MEDYANIN KONUYA YÖNELİK YOĞUN İLGİSİNİN ARDINDA YATANLARA DEK UZANIYOR.**

13
Aralık
2016

Mimari yapılarda koruma işi, nesnel kriterlerle değerlendirilmesi gereken daha bilimsel bir uğraş gibi algılanıyor. Tek bir doğrunun ve çok fazla yanlışın mümkün görüldüğü bu pratikle ilişkilenecek de oldukça zorlaşıyor, bir koruma projesine yönelik eleştirel bir bakış geliştirmek de... Bunu biraz kırmak adına bir mimarın bir koruma projesi ile karşı karşıya kaldığında geliştirdiği refleksleri, benimsediği yolları ve yaklaşım biçimlerini masaya yatırdık. Murat Çetin, Nevzat Sayın, Selda Baltacı ve Sevim Aslan ile Salt Galata'da gerçekleştirdiğimiz sohbet, neyin korunması gerektiği sorusundan mimarlık ile koruma disiplinlerinin ayrıştırılmasının sakıncalarına, tarihi yapılardaki katmanlaşmadan medyanın konuya yönelik yoğun ilgisinin ardında yatanlara dek uzandı.

Hülya Ertaş: Aslen bina ölçeğinde korumayı konuşmak üzere bir aradayız. Koruma amaçlı imar planları ve kentsel yönetiminden ziyade bir mimarın bir koruma projesiyle karşı karşıya kaldığındaki davranış modellerini konuşmak istiyorum. Modern bir kavram olarak "koruma"nın ortaya çıkışından bugüne kadar tek bir doğru yaklaşımın olmadığını görüyoruz.

mi?

Nevzat Sayın: Arredamento'nun son sayısında korumada sert müdahalelerle ilgili bir dosya var, dosyanın açılış yazısı şöyle: "Türkiye'de bu konuda sözü edilebilecek tek örnek Bodrum'daki Ertegün Evi, diğerleri zaten sözünü etmeye değmez." Bu söze cahilce diyemiyorum, çünkü dosyayı hazırlayanın bunları biliyor olması gerek ama Tuz Ambarı, Salt Galata, Salt Beyoğlu, Santral İstanbul sert müdahale değil mi? Bu kadar yapılabildiği şey varken yokmuş gibi kabul etmek neden? Dosyadaki örnekler; İsviçre'den, Almanya'dan gayet fiyakalı örnekler... Dolayısıyla, "Nasıl bir cümle kuralım ki burada yapılmış şeyleri hiçe sayalım?" diye başlanmış dosya yapmaya. Bu bence çok kötü bir motivasyon ama yine de bir motivasyon ve sonunda da çok iyi (!) becerilmiş... Buradan örnek alamayacaksınız, tek örnek Ertegün Evi olacak, onu da dergiye koymayacaksınız... O kadar iyi kurulmuş ki... Dolayısıyla önemli olan bütün bu yapıların iyiliği, kötülüğü ya da tekil örneklerin ne olduğundan çok, bunların hepsini birbirine bağlayan cümlenin ne olduğu. Hangi güdü ile hareket edeceğiz? Şöyle bir soru acaba iyi olur mu: Korunması gereken nedir?

Hülya Ertaş: Zaten bu, eski bir bina üzerine çalışmaya başlayan bir mimarın ilk sorusu değil mi?

Nevzat Sayın: Çoğu zaman ilk soru bu değil ki. Genellikle ilk soru şöyle: "Bu eski yapıyı biz bir hastane yapacağız, nasıl yapalım?" Eğer mimarın böyle bir endişesi varsa o ancak mimarın sorusu olabiliyor. Yoksa proje paydaşlarının birçoğunun ve hiçbir şeyin korunmadığı bir coğrafyada kimsenin ilk sorusu bu değil. Onu ancak koruma meselesiyle şu ya da bu biçimde anlamlı ilişkisi olan biri sorabiliyor.

Murat Çetin: Uğur Hoca'nın yazısıyla başlamış olduk, onu hepimiz biliyoruz, provokatif bir tavrı var, bilinçli yapmış olabilir mi diye düşünüyorum. Koruma hafif kutsallaştırılmış bir konu ama aslında korunacak yapı da dokunabilen, işlenebilen bir şeydir, biraz daha cesur olunabilecek bir örnek olarak onu ortaya atmış olabilir.

Nevzat Sayın: İyi de niye Türkiye'den söz edip de Türkiye'de buna değer bir örnek yok deniyor?

Murat Çetin: Savunmak adına değil de, hakikaten bunun işlenebilirliği üzerinde bir tartışma açmaya çalışmak olabilir bu ki burada yapmaya çalıştığımız da bu.

Nevzat Sayın: Bence yazıyı okuduğunuzda bu fikrinizden vazgeçeceksiniz. Belki Sevim'in daha iyi açacağı bir konu olabilir bu. Bugün konuştuğumuz anlamıyla "koruma", 19. yüzyılın meselesi, yani çok modern bir mesele. Müdahale bir koruma mı? Olduğu gibi bırakarak mı, ekleyerek mi, dönüştürerek mi korumalı? Kendisini ortaya çıkararak mı, sarıp sarmalayarak mı? Konuyu buralarda didikleme daha iyi olabilir.

Murat Çetin: Tek cevap aramak da doğru değil galiba, dediğin gibi; bunların hepsi korumanın türleri, seviyeleri.

Oluşturduğumuz zaman, koruma her şeyden farklı bir şeymiş gibi bir hal almaya başlıyor. Bence o, yapı stoku ya da diğer malzemeler gibi, işlenmesi gereken bir hamur. Sadece bu hamurun ne kadar rafine işlendiğiyle ilgili bir meseleden söz ediyoruz. Nevzat Bey'in dediği gibi, 19. yüzyıldan başlayıp 1960-70'lere kadar gelen katı, her şeyden izole edilerek içi doldurulan bir koruma anlayışı var. Ama insanoğlunun medeniyeti inşa ediş sürecini düşündüğümüzde, onu bunu devşirerek yarattığı şeyi bugün biz dondurmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla belki o cendereden çıkarıp ne kadar iyi rafine edildiğini formüle edeceğimiz bir şey gerekli. Nasıl "iyi bir bina nasıl yapılmış" diye bakıyorsak, "iyi koruma nasıl yapılmış" diye bakılmalı. İyi korunmuş mu, şu kriterlere uymuş mu gibi bir çerçeve içinden hareket etmek meseleyi zedeliyor. Zaten pek çok şeyin korunamayışının arkasında da bu kadar katı olan sistem yatıyor. Kurullar, yönetmelikler, yasalar vs. var ama hiçbir şeyin korunduğu da yok. Birileri gelip her şeyi altüst edebiliyor, demek ki o yol işlemiyor. Tam da senin başta sorduğun, neden bazı korumaları beğendiğimiz sorusu önemli: Niye iyi mimarlığı beğeniyorsak ondan. Düşünülmüş, rafine, işlenmiş vs... Tüm bunların sonucu olarak bir bina güzel. Aynı şekilde, koruma da ne kadar derin düşüncelerle, katmanlı olarak ele alınmışsa o kadar güzel.

Sevim Aslan: Tabi ki bir yüzyıl öncesinden bugüne koruma ile ilgili bakış açısı değişti. Fazla muhafazakar bakışlar, koruma kurullarının getirdiği bambaşka bakışlar da var. İyi-kötü yerine, bence önemli olan esas konu hafızayı; binaya özgü, elemanlara özgü olan görsel hafızayı sürdürmek. Onu hangi kalitede sürdürürsek, iyi-kötü ona göre ortaya çıkıyor. Mekan ne kadar müdahale edeceğiz? Burayla (Salt Galata) ilgili çok anım var, 10 kişilik bir ekiple, bir sene çalıştık burada. İlk, ham halini düşündüğüm zaman rölövesi, restitüsyonu için bu işlerle haşır neşir olmaya başladığım hali ile şimdiki arasında çok farklı şeyler hissediyordum mesela. Şöyle iyi oldu; binanın arka cephesi kısmen ortaya çıktı. Binanın içindeydi çünkü o arka cephe, içeriden algılıyordunuz, onun ortaya çıkması çok güzel, hafızanın devam etmesi anlamında. Çünkü burada önde, ciddi bir kütle var ama arkaya eklenen kütle boyutu, oranları tartışılır. Sonucun kötü mü iyi mi olduğu da kullanımla ilgili. Bu binaya girdiğimde, eleştirecek dolu şeyim var; ıslak hacimlerden düşey sirkülasyonlara, şaftlardan zemin döşemelerine, kulplara kadar... Ama kullanılıyor olması, o hafızayı devam ettiriyor olması en değerli olan. O hafızanın kaybolmaması, onun devam etmesi en önemli, en elzem kriter. O zaman iyi-kötü anlamında, işçilik ya da tasarım niteliği devreye giriyor. Ama kaybolan, yok olan hafızaları ve aslında bu yeni neslin ona dair hiçbir şeyi hiç görmeden 20'li, 30'lu yaşlarına geldiği bir dönemi yaşıyoruz. Neredeyse ancak Beyoğlu'na ayak bastığı zaman geçen yüzyılların mimari örneklerinden birazcık tattığı bir zamanda yaşıyoruz, acı bir şey bu. Aynı şey Tarlabası için de geçerli. Konut plan şemalarını korumak, onların bir şekilde varlığını sürdürmesi önemli değil mi? Evin bugünle beraber neden içselleştirilmiyor olduğunu tartışmak lazım. Buradaki kilit, hafıza diye düşünüyorum.

Murat Çetin: Bizler bir aradayken neyi kastettiğimizi anlıyoruz ama görsel hafıza kavramından endişelenerek; bu hafıza lafının daha geniş kullanımda çakma Selçuklu cephelerinden cami kubbe taklitlerine kadar uzanan bir şeyi barındırma ihtimali de var.

Sevim Aslan: Böyle bir tehlike yaratıyor değil mi, hiç onu kastetmemiştim

sofistikasyondan söz ettiğimizi ama görsel hafızadan işe başlayınca, birisi de diyor ki “bunu yıkalım şöyle yapalım” ya da “yıkamayalım da benzerini, taklitlerini yapalım” ve bunu yaparken o da bir görsel hafıza ürettiğini ve bir şeye hizmet ettiğini düşünebiliyor. Dolayısıyla hafızayı açmak iyi olabilir.

Nevzat Sayın: Ama ona bunaklık deniyor. Yakın tarihi unutuyor ve eskiden olanları hatırlıyor.

Murat Çetin: Bir de yepyeni bir teknik kullanıyor. Baya bir sahtecilik tehlikesini de barındırıyor.

Sevim Aslan: Gerçekten o mevcut plan şemasını kullanamıyor muyuz yeni işleyle? O şema o kadar mı aciz, o kadar mı cevap vermiyor yeni işleyle ki biz onu tamamen boşaltıp yepyeni bir şey kurguluyoruz? Ben orada biraz takılıyorum. Mesela, eskiden Autoban’ın da içinde olduğu, Meşrutiyet Caddesi’ndeki binanın içi boşaltılıyor, buraya benzer bir plan şeması vardı büyük ihtimalle. Onu korumak, tutmak, onunla birlikte planlamayı gerçekleştirmek bu kadar mı imkansız? Orada takılıyorum. Zaten işimize yaramıyor diye var olan bir şeyin üzerini çiziyoruz. Hafızayı bugüne getiremiyoruz. Hülya Ertaş: O işlev değişikliği konusu bence oldukça ilginç. Ve mesela Bomonti Bira Fabrikası’nda olduğu gibi, bazen yapı ilk işlevinden o kadar uzak bir şeye dönüşüyor ki. Üretim tesisinden bol restoranlı AVM’ye dönüşmüş durumda ve orada bulunduğunuzda eskiden olan üretim sürecine dair hiçbir iz göremiyorsunuz. Hafızayı sadece görsellikle sınırlayınca da bu kez binalardan faydalaniyorsunuz ama o binanın hikayesini anlatmıyorsunuz. O hafızanın sürekliliğini oluşturacak, “bu bira fabrikası şöyle işliyormuş” diyecek birtakım izleri bulamıyorsunuz ama çok güzel tuğla yapılar görüyorsunuz. Öte yandan da müze olmaktan başka şans var mı o izleri tutacak, onu tam kestiremiyorum. Mevcuda, o sürekliliği sağlama çabası içinde nasıl davranılmalı?

Selda Baltacı: Ben o denli büyük ölçeklerde değil, daha küçük yapılarda çalıştım, çoğunlukla konut işlevli, küçük ölçekli işler yaptım. Sürecin en başında bu yapıya yapılmış kötü müdahaleleri, sonradan eklenmiş her şeyi temizleyip yapının kendisinin de ömrünü uzatacak onarımlar yapmak niyetinde oluyorum hep yola çıkarken. Benim yaptığım işler konut yapısı olduğu ve sonrasında tekrar konut olarak kullanılacağı için, plan şeması çok yakın kullanılabilir. Büyük ölçekli projelerdeki meseleleri bilmiyorum. Süreç şöyle ilerliyor genelde: Tamam ben bunun kötü yapılmış eklerini temizleyeceğim, doğramasının, cephesinin aslını okuyabiliyorsam bulacağım, ona uygun doğrama yapacağım ama bunu kaplayarak mı yapacağım? Yapıyı yaparken ahşap konstrüksiyonunu yapıyoruz, bağdadi çitalarını takıyoruz. O evin sahipleri o ahşaplara hayran kalıyorlar. Zaten o ahşabi, tuğlayı sevdiği için onu almış büyük ihtimalle. Sonra onu sıvadığımızda, hepsi içeride kaldığında, bir hüzünleniyorlar her seferinde. Şimdi ben de emin olamıyorum, o tuğlaların üst üste konması yapının yapım tekniği. Evet, ben onu görmeyi seviyorum, o sıvayı kazıyorum ama işte burada kararlar başlıyor. Tekrar onu sıvalamalı mıyım? Evet, çünkü aslı sıvalıydı onun. Ben her seferinde bir parçacık bir bağdadi duvarı açıktaki bırakıyorum, bu da böyleydi gibi bir yaklaşımı kendi kendime icat ettim. Kurullar bunun için bir şey söylemiyor, yönetmelikte yok, kişisel becerilere, çabalara kalıyor bunlar, müdahalelere karşı nasıl davranacağınız da. Bence büyük ölçekli yapılarda da o planlar okunaklı kılınabilir her durumda.

olmadan o seçenekleri açabiliriz. Böyle de yapılabilir, böyle de. Çünkü her birimiz farklı şeyler de yapıyor olabiliriz. Yapı ölçeğinden konuşurken bunları açmak iyi olabilir. En çok aslında gelip kalakaldığım yer benim, oralar. Hülya Ertaş: Peki, bir katmanlaşma ve küçük bir zaman tüneli oluşturma durumu var ya binanın....

Selda Baltacı: Evet, en çok etkilendiğimiz o katmanlar binada ve bizim projemiz bittikten sonra, eski fotoğraflarda kalıyor, çoğu gidiyor. Halbuki zaman içinde oluşmuş maviler, yeşiller, sarılar çıkıyor, dökülmüş boyalar... Becerebildiğimiz kadar konut ölçeğinde bazı duvarlarda tutuyoruz onları tabi ama nasıl davranmak gerektiği hep kişisel kararlara kalıyor, mal sahibi ve mimar arasında bir karar olarak.

Murat Çetin: Katmanlaşma meselesi, kötülerini ayıklama meselesi; ben bu muhdes sorunlu tabiri vardır ya onu nasıl yapıyorsunuz, merak ediyorum.

Selda Baltacı: Uygulama mı, karar verme aşamasında mı?

Murat Çetin: Karar verme aşamasında.

Selda Baltacı: Gözlem ile yapıyorum.

Murat Çetin: Sizin kişisel derinliğinizle alakalı bir durum, değil mi?

Selda Baltacı: Evet, ama bu da çok kolaylıkla öğrenilebilir bir şey. Yapının restitüsyonunu çıkarıyorum, onun teknikleri belli, o restitüsyona uygun hale getiriyorum.

Murat Çetin: Orada bir sorunum var benim; muhdes tanımını kanuni bir şey, teknik bir şey gibi tanımlanıp bunun dışındakiler korumaya değer değil gibi, önden verilmiş bir karara tabi oluyor.

Selda Baltacı: Orada elbette esneklikler var ama. Benim öyle denemelerim de oldu. Yapıya sonradan eklenmiş bir odacık var mesela, içerideki mutfak yeterli kalmamış, sonradan arkasına bir oda eklenerek genişletilmiş. Sonradan olduğu her türlü anlaşılıyor izleri takip edince. Ama yine de eski bir ek, yerindeki döşemesi, tavanındaki ahşabı vs. bunları doğru tabir edince, kalmasını istiyorsanız buna izin veriliyor kurullarda da.

Murat Çetin: Birinin izin vermesinden öte bir şeyden, mesela yeniyse ama başka sebeplerden ötürü değerliyse bunu korumaya değer bulmaktan bahsediyorum.

Selda Baltacı: Elbette korumak isterim.

Murat Çetin: Katmanlar da mesela, hangisinin veya hangilerinin korunacağı bireysel derinlikle işleniyor. "Ona izin veriliyor, buna değil"den başka türlü bakılsa iyi olur galiba. Onun için elimizdeki güzel örnek az denilebilecek nitelikte. O rafinasyonu kimsenin yapmasına da izin verilmiyor pek çok kurulda benim yaşadığım kadarıyla, çok katı bir bürokratik anlayış var, hem bürokrat olanlarında hem de restoratör ya da sanat tarihçisi olanlarında. Son zamanlarda da iyice bozulmuş durumda, hakikaten derinlik meselesi bu.

Tarlabası'nı bütün bir ada olarak yıkabiliyorlar. Neye koruma diyoruz, neye değil? Eskiden içinde Autoban'ında olduğu binada olan şey bir koruma mı? Büyük ihtimalle o cepheyi korumak için bir çelik strüktür kuracaklar içeri çünkü bütün binayı boşalttılar. Üç hafta boyunca hafriyat kamyonları çalıştı. İçerideki bütün duvarları yıktılar diye tahmin ediyorum. Dolayısıyla bunu yapınca ve sadece cepheyi olduğu haliyle tutunca bu, bir koruma oluyor mu? Öte yandan da yine bununla bağlantılı, çok başka bir yaşam biçimi var bugün, o binaların yapıldığı zamana kıyasla. İşlev değiştirmese bile, mesela bugününün konutu başka bir konut. Bugüne uyumluluşturma çabasında melez bir şey üüyor. Ona sıfırdan, tamamen yeni bir durum olarak mı, bir dönüşüm olarak mı bakmak gerekiyor?

Nevzat Sayın: Peki, yoksa koruma diye bir şey yok mu? Bunlar koruma değil de "mimarlık" mı? Çünkü 45 derece eğimli bir yamaçta, bir ev yapman isteniyor diyelim senden. İlk refleksin keşke burası düz olsaydı olmaz, değil mi? Başka zamanlarda daha küçük ölçekli örnekler de var ama büyük boyutlu olarak Santral İstanbul'da, başımıza geleni anlatayım. Üniversite senden kampüs istiyor ama kampüsü boş bir arazide istemiyor da içinde 1910'da yapımına başlanmış, 1947'ye kadar yapımı, 1986'ya kadar da işletmesi sürmüş ama terk edilmiş binaların olduğu bir yerde istiyor. Eğimini, ağaçlarını tespit eder gibi, bazı yapıları tespit etmeye başlıyorsun, sonra o yapıların hikayesine giriyorsun; zemin etüdü yapmakla eski yapıların hikayesi arasında bence belirleyici olmak anlamında bir fark yok. Bütün bunlar veri olarak projenin içine girmeye başlıyor.

Tate'in Santral İstanbul ile kaderi aynı: Kurulduğu tarih, işletmenin durduğu tarih aynı. Sonra da benzer bir duruma geçiyor. Santral İstanbul sadece üniversite şu an ama bir zamanlar içinde bir Çağdaş Sanatlar Merkezi vardı. Tate'in içindeki her şey boşaltılıyor ve onun içerisine yeni bir işlevle giriliyor. Biz ise, Sevim ile birlikte çalıştık orada ve başa çıkamayacağımızı anladık. Dört büyük dönem tespit etti Sevim orada. Daha proje aşamasında kurullarla birlikte ihlaller de başlıyor. Birinci vaziyet planı yapılmış ve ilk yapıldıklarında bile ona göre yapılmamış yapılar. Vaziyet planındaki karar bile korunmamış, hemen değişmiş. Çünkü dönem değişiyor, teknoloji değişiyor, onun istediği yapı büyüklükleri, yapının konumu değişiyor, kazan dairesi ile tribün arasındaki ilişki değişiyor, kömürün ona yüklenme biçimi değişiyor. Böyle bakınca baktık ki başa çıkamayacağız, Emscher Park'ın danışmanı olan Wolfgang Ebert'i davet ettik ve "Ne yapalım?" dedik. "Her şeyi çıkarın" dedi. İyi ama bundan Türkiye'de bir tane var, ikincisi bile yok. İngiltere'de Tate'ten her şeyi çıkarabiliyor ama başkaları da var o santrale benzeyen. Dolayısıyla karın ağrısı olan şey de burada neyi tutup neyi çıkaracağımızdı. Bu, çok önemli. Nezih Eldem "Hiçbir şey yapılmamasın, kendi halinde kalsın; hatta çürüyerek yok olsun, korumayın. Neyi sonsuza kadar koruyabilirsiniz ki? Çürüsün ve bir dönemin müzesi olarak kalsın ve bitsin." demişti. Bence romantik ama harika bir fikirdi bu.

Santral İstanbul'da bizim tespit ettiğimiz, mimariyle çok ilgisi yokmuş gibi görünen ama hepimiz için ortak payda, hüzüdü. Düşünün ki canavar gibi bir yapı, çökmüş, içinde incir ağaçları büyümüş, bazılarını hurdacılar darmadağın etmiş, hırsızlar dağıtmış... Fakat sanayi arkeolojisi denilen şey o kadar belirgindi ki; otlar bürümüş bir mezarlığın cazibesi gibi. O, öyle kalsın istiyor insan. Çelişik bir durum: 20'li yaşlarını süren gençler için

bunlar ve bunlardan hangisinin girdi olduğu ve nereye girdiği önemli. Nasıl bir zihnin parçası? Sonunda insan kendisi gibi bir şey yapabiliyor, başkası gibi yapamıyor. Dolayısıyla daha önceden yetişmişliği, donatılmışlığı ile bunlar gelip bir yere oturuyor. Riske giriyor ya da girmiyor. Daha konformist, daha kabul edilebilir bir yol ya da kendisini ve başkasını acıtacak bir yol denemeyi göze alabiliyor. Danışmanına soruyor ama gerekli gördüğünde danışmanın yapma dediği şeyi yapıp, yap dediğini yapmayacak kadar ileri gidebiliyor. Korumanın başka tasarım problemlerinden çok da ayrı bir yeri yokmuş gibi geliyor bana. Bu, ilk sorduğum sorudan biraz farklı bir yere getiriyor: Korunması gereken nedir? Aslında korunması gereken bir şey yok; sürdürülmesi, yapılması gereken bir şey var.

Hülya Ertaş: Peki, mesela o dört ana döneme nasıl davrandınız? Bu bina şu dönemde yaşasın; bu, bu dönemde gibi mi yaklaştınız?

Sevim Aslan: Sonunda 4.5. dönem zaten bugünkü dönemdi. En çok bugünkü dönemi korundu diyebilirim. Ama korumanın, tasarım konusu olduğu çok doğru. Bu camiada koruma farklı, mimari tasarım farklı gibi davranmayı, bunları ayırıyor olan yaygın kanıyı algılayamıyorum. Restorasyon kürsüsü gibi şeyler bile olmamalı bence. Orada korumacılar ve restoratörler yetişir, bina bilgisinde tasarımcılar yetişir algısı tuhaf. O, koruma kurullarının depreştirdiği, alevlendirdiği bir öcü imgesiyle beraber bugüne geldi. Çok yanlış. O yüzden kesinlikle katılıyorum, her şey bir tasarım konusu. Tabi ki koruma da onun bir parçası.

Aynı şeyi kanıtlamak üzere bir örnek vereceğim; Antakya'da, beş sene uğraştığım bir antik kalıntı restorasyonunda birçok kültür katmanı var. Arkeolojik kazı bitirilmiş ve bilimsel bir çalışmayla kararlar alınmış; bazı noktalarda kazının nerede bitirileceğine, neyin gösterileceğine dair. Arkeolojik kazı bittikten sonra, rölöve ve koruma projesi hazırlanırken bakış açısı ise şu: Burada gezecek olan insan, gördüğünü nasıl algılar? Çeşitli dönemler var ve ben onu yanlış algılanmadan nasıl aktarabilirim? Üç dönem üst üste gelen, Antik Roma Hamamı, farklı katmanlar, çeşit çeşit mozaikler var ve gezen bunu nasıl ayırt ederek algılamalı? Sorun bu aslında. Bu konuda temel eğitim almış olmak, kazılarda bulunmuş olmak elbette bakış açımı etkiliyor ama buradaki sorun da aynı, bu bir tasarım konusu. Bu, bıçakla ayrılmış bir şey Türkiye'de. Niye bilmiyorum ama onu alevlendiren kurumlar var.

Murat Çetin: Yıkım coğrafyasında olunca ister istemez öbür kutba çekiliyor. Mimarlığın hiçbir parçası birbirinden ayrılamaz ama nasıl bina, sanat tarihi, yapı kürsüleri ayrılıyorsa, restorasyonun da ayrılmasının bir kökeni var muhakkak. Sadece dediğiniz gibi, o kürsülerin içinde ne yapıldığı önemli. Bu işin kutsallaştırılıp, tasarımdan bambaşka bir şeymiş gibi yapıldığı ve öbürüne öcü gibi bakıldığı kürsüler var ya da derinlemesine işleyecek kürsüler de var. Dolayısıyla kürsülerin kalkması değil de, derinliklerinin artması olabilir. Meseleyi; ona yüzeysel kurallar silsilesi olarak bakan kürsüler ile buna derin bir konu gibi gören, başka katmanlar içeren bir tasarım girdisi olarak bakan kürsüler meselesi olarak görmek lazım.

Nevzat Sayın: Ben Sevim'in sözünden şunu anlıyorum: Bir mimarlık

duymadım.

Murat Çetin: Biz yapıyoruz, Kadir Has Üniversitesi'nde. Üçüncü yıl, koruma odaklı. Ama çok haklısınız, çok yok.

Nevzat Sayın: İlk defa duyuyorum. (Sevim'in hafıza dediğinden de bunu anlıyorum.) Mimarlık eğitimi almış birinin, etrafına bakarken gördüğü eski yapılar konusunda genellikle bir fikri olmuyor, olamıyor. Çok çalışkan öğrencilerde bile böyle. 15 tane mimarlık yüksek lisans öğrencimle bir Cumartesi günü, "İstanbul'daki Külliyyeler" diye bir seminer yaptığımda içlerinden herhangi birisi, külliyyelerin bir tanesini bile görmemişti. Bunlar, ODTÜ, İTÜ, İYTE gibi okullardan gelmiş, dört yıl bu okulları bitirmiş, not ortalamasını 3.50'nin üzerine çıkarmış, iki yıl daha yüksek lisans için yeniden bu belanın içine girmiş çocuklar. Şimdi onlara tembel demek çok ayıp olur, böyle tembel öğrenci olmaz.

Murat Çetin: O derinliği veren görgü. Ve insanları bir sürü şeyden izole edip kalıplara soktuğun zaman, görgüsü artmıyor. Tam da dediğiniz gibi, ancak görerek gelişebilir bu.

Nevzat Sayın: O yüzden, bence olsa olsa mimarlık eğitimi aldıktan sonra, yüksek lisans düzeyinde ayrılabilir bu dallar ve mutlaka eğitim programının bir bölümü de şimdi konuştuğumuz tartışmaları içermeli. Ama restorasyon bölümlerinin bundan haberi yok, ilgisi de yok zaten. Onun için o kaknem korumacılık anlayışı devam ediyor. Öyle olunca da zaten bir yere varılamıyor.

Hülya Ertaş: Korumayla ilgili bir şey konuşmaya başlanınca, önce rölöve nedir, restorasyon nedir onu tarifleyelim, terminolojiyi doğru kullanalım diye bir şey vardır ya, biz hiç oraya gelmedik, bu yüzden çok mutluymum.

Nevzat Sayın: Yapalım istersen.

Hülya Ertaş: Hayır, hayır yapmayalım.

Sevim Aslan: Onu söyleyecektim, mesela bu binada 72 çeşit doğrama olduğunu tespit ettik ve hepsinin profili tarandı, kimisi cilalıydı onu daha iyi gördük, kimisi on kat boyalıydı onu iyi göremedik, cilalıdaki özgün sandığımız detayları restitüsyon çizimlerinde de detay olarak kullanıldı ki bence hepsi akademik alanda tartışılacak şeyler. Krokiler çizdik, ölçeksiz ama oranlı ki bu çok önemlidir ve bence lisans ve yüksek lisans eğitiminin ciddi eksikliklerinden biridir, gördüğünü bir şekilde aktarabilme, karmaşık bir şeyi indirgeyip anlatma halinin eksikliği... Her neyse, bunların hepsi alttaki malzemeyi oluşturan şeyler. Evet, bu eğitimle olur, restorasyon ile ilgili eğitim aldıysan daha hızlı hakim olabilirsiniz sürece ama bu, sadece belgeyi, tasarım için altlığı hazırlar. Ondan sonra gelecek olan kısım, sadece "korumacı"nın işi değildir.

Murat Çetin: Eğitimde kültür meselesi bence bu. Ona nasıl bakması gerektiğini anlatabilirsek, arkasından gelecek; restorasyon mu olsun, başka bir şey mi. Bir kültür meselesi olduğunu algılamakla ilgili sorunumuz var bizim, yaşamın her alanında olduğu gibi.

başlarsan, diyelim ki 17. yüzyıldan kalma bir yapıya eklenmeye çalışıyorsun, bütün bunları tartışabilirsin. Yakınlarda Janus Yayınları'ndan çıkan, 19. Yüzyılda Gotik Üslup Üzerine diye bir kitap okudum. 19. yüzyıla gelinmiş, artık Gotik falan kalmamış ama Güzel Sanatlar Akademisi ile bakanlık arasında Gotik üzerine tartışma sürüyor. "Hıristiyanlığın doruk noktasında ifadesini bulduğu mimarlık Gotikti, bu yüzden bugün bir kilise yapacaksak, Gotik tarzında yapmalıyız." diyen bir grup var; ötekiler de "Saçmalamayın zamanın ruhu diye bir şey var, Hıristiyanlık öyle kendini kilitlemiş bir inanç sistemi değil, bugün yapacaksak, bugünün diliyle yapmalıyız." diyor.

Hülya Ertaş: 500 yılda bir yere varamadık mı bütün insanlık olarak, çok üzgünüm şu an.

Nevzat Sayın: İnanın, o kadar ilginç ki tartışmanın düzeyine inanamazsın. Bir süre sonra hangi tarafı tutsam acaba, diye düşünmeye başlıyorsun.

Hülya Ertaş: Peki; bir yapının ilk haline döneceğim ya da üçüncü dönemine döneceğim kararını nasıl veriyorsunuz?

Selda Baltacı: Bazı yapılarda çok iyi tespit edilebilir dönemler; Santral İstanbul'da ya da bir yalıda olabildiği gibi... Tarihi, yapımı belli ise, belgeleri varsa tespit edilebilir ama benim yaptığım sıradan, sivil mimari konutlarında ve ahşap yapılarda o dönemler, birbirinden net bir biçimde ayrılmıyor. Genellikle zaten 1800'lerden 1900'lerin başlarına kadar yapılmışlar ve içinde yaşayan her insan bir kat sıva-boya yapmış, tavanına bir tahta çakmış, penceresine bir şey eklemiş oluyor; onlar da çok kolaylıkla ayırt edilebiliyor. Sonradan, 1940-50'lerden sonra gelen yeni kullanıcılar varsa, yapı iyice kötüleşmişse, onların yaptığı ekler de çok güzel ayırt ediliyor, geri kalan ekleri ayırmadan kullanabilirim.

Hülya Ertaş: Çok uzun süredir bu işi yapıyor olduğunuz için çok kolay bir tarif verdiniz. Çünkü düşünüyorum ben baksam, bu kadar hızlı bir şekilde okuyamam.

Selda Baltacı: Ben de onu görüyorum ama tek başıma her şeye karar veremiyorum. Yapı sahipleri tasarıma birebir katılmak istiyor. Oralarda da konuşulacak, tartışılacak şeyler var. Anıtlar Kurulu gibi kurumlar nedeniyle çok fazla kural varmış gibi düşünüyoruz ama öyle değil, yapının rengine hiç karışmıyor. Siyah beyaz bir çizim veriyoruz, onaylıyorlar. Sonra o yapıyı boyadığın renkle o kadar değişiyor ki her şey... Mal sahibi yeşile boyayalım diye tutturabiliyor mesela. Keşke öyle bir kural olsa şu tonlara boyansa diye. Bilmiyorum ki daha fazla kural olsa daha mı iyi olur?

Sevim Aslan: Aslında, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın doğru dürüst hazırlanmış bir hali olsa, bize de yapının, sokak ölçeğindeki silüetteki rengi tanımlanmış olsa.

Selda Baltacı: Ya da en azından bizim bir çalışma yapmamız istense ve onu da sunsak.

Hülya Ertaş: Ben de tam tersi bir hikaye anlatayım, Cihangir'de, hafif fuşyaya kaçan pembe renkli apartmanda oturuyorduk. Ev sahiplerimize

rengini bana çiğ sarılar gösterdiler, ben de griyi seçtim” demişti. Yapmışlar yani o sınırlamaları.

Nevzat Sayın: Benim için bütün bunlar birer süper-pozisyon projesi sayılır. Ben gördüğüm her şeyi korumak, yapı bittikten sonra da ilk gördüklerimi hala görmek istiyorum. Ayıklayarak, azaltarak, belki bazı şeyleri çıkararak... Bütün dönemler orada görülse çok iyi olur diye düşünüyorum çünkü sürdürülebilirlik biraz da böyle bir şey. O yapılar ömürleri içinde eklene eklene geliyorlar ve o değişikliklerinin bir nedeni var, inşaat teknolojileri değişiyor ya da yapının işlevine dair makineleri değişiyor. Keşke mümkün olsa da tüm katmanlar okunabilse, sizin Hatay kazısındaki arkeologların yaptığı gibi olabilse. Öte yandan bir Bizansçının, Bizans kalıntısına ulaşana kadar hiçbir şeyi gözü görmeyebiliyor, inanılmaz bir şey bu. Diğerleri, onun üzerine dökülmüş molozlar gibi görünüyor onun için. Biraz daha tarafsız ve hepsine eşit mesafede duran biri içinse, bir bölümde o, diğerinde o önemli oluyor, bazı şeyleri kaybetme pahasına. Birçok yerde öyle; ama şu an gözümün önüne Letoon Antik Kenti'nde üstü üste iki bina kalıntısı geliyor. Antik dönemden çok tanrılı bir tapınak ile bir Bizans kilisesinin ikisini de kısmen çıkardılar. O kadar güzel bir şeydi ki. Bugün ikisini de izleyebiliyoruz orada. Bana çok önemli geliyor. Bu benim terimim, böyle bir terim yok ama hakikaten süper-pozisyon projesi gibi onları okumak, bütün dönemleri anlamak ve karşılaştırmalı olarak anlamak için çok kıymetli.

Murat Çetin: Bu eşit mesafe ve hepsini birden koruyabilme gerçekten önemli çünkü neye karar veriyorsunuz diye sorarken; restitüsyon terminolojisinden “belgelenebilir en eski”ye dönmektense tam tersine hepsine eşit mesafeli durmak, bütün birikimin korunabilmesi meselemiz olmalı mimarlar, korumacılar, tasarımcılar olarak. Onun için evet, bu eşit mesafede sadece bir dönemi değil de biriken korumanın çok hayati olduğunu düşünüyorum.

Selda Baltacı: Hepimiz ayrı ayrı, aynı şeyi söylemiş olduk.

Hülya Ertaş: Ben genel yaklaşımlarda bir ayrışma olduğunu düşünmüyorum. O süper-poze durumda en sonunda orayla hemhal olan, ilişkilenen mimar da kendisini de koyuyor en nihayetinde. Onun nasıl koyduğu ve orada nasıl davrandığında ayrışılıyor.

Murat Çetin: Ve onunla beraber, onun da katkısıyla binanın birikmiş bir şey olarak devam edebilmesi. Dolayısıyla onu çok da yadırgamamak lazım.

Nevzat Sayın: Yadırgamaktan öte aslında. Mimar niye diğerlerini süper pozisyon olarak görüyor? Kendisi de buna huzur içinde eklenebilsin diye. Yoksa kendisiyle çelişir ve dokunmasa daha iyi olur o zaman... Bu şaka elbette, diğeri bence önemli olan. Bu, duvarın içinde ne olduğunu görmeye, duvarın katmanlarında ne olduğunu anlamaya kadar varıyor.

Hülya Ertaş: Evet ama sürdürülmeye çalışılan bir tarih var. Onun içinde davranırken, o süper-pozisyona eklenirken bugün yaptığınızın belli olduğu radikal bir müdahale mi yoksa o eskiyle uyumlu, daha geçişli bir müdahale mi tercih ediyorsunuz?

Murat Çetin: Bence bunun “yoksa”sı yok, her ikisi de olabilir. Her ikisinde

Hülya Ertaş: Evet ama bunların ikisinden birine karar veriliyor diye hissediyorum. Belki, tahminen benim eğitimsiz gözlerimle anlamamış olabileceğim, David Chipperfield'in Neues Museum'u ikisinin aynı anda olduğu şey olabilir. Çünkü çok fazla dolgu var ve "burası bombalanmamış herhalde ben yanlış okudum" diye geziyor insan. Bir merdivenler çökmüş de bu traverten basamaklar yeni galiba diye düşündürüyor.

Murat Çetin: Biraz yapı söylüyor, bir de mimarın kendi birikimiyle de alakalı. Yani o ikili bir etkileşim. Bina size ne söylüyor, siz ne duyuyorsunuz mimar olarak? Bunun bir sonucu olarak çıkıyor diye düşünüyorum.

Sevim Aslan: Orada ben daha tutucuyum galiba. Yapılan müdahale bir şekilde fark edilsin, "Evet bu sonra eklenmiş." denebilsin. Malzemesiyle, tekniğiyle o ayrışmalı diye düşünüyorum.

Murat Çetin: Bence Chipperfield okunuyor.

Nevzat Sayın: Okunuyor, okunuyor. Sen okunmadığını mı düşünüyorsun?

Hülya Ertaş: Evet, çünkü yeni olan tek şey merdivenmiş gibi. Duvarlarında vs. aynı malzemeyi kullanarak devam ettiriyor. Ve eksik çizimleri de tamamlamadığı için sanki uzun süredir kullanılmayan bir bina.

Nevzat Sayın: Sık brüt beton kolonların olduğu bir galeri var, onların yeni olduğu çok açık. Yeni yapıların sadece merdivenlerle kaldığını söyleyemeyiz Neues Museum'da. Çünkü çok derin bir müdahale var ve bu derin müdahale de çok okunaklı olarak duruyor bence. Ama şunu yapıyor ve bence onu da çok başarılı yapıyor, çok riskli: Orada var olan ama yıkılmış olan duvarı kendi malzemesiyle tamamlıyor. Olmayanı yeniden eski malzemesiyle yapmıyor. Vardı, yıkıldı, bombalandı, denileni kaldırıp gerçekten yerine koyuyor. Orada yaptığı, sıkı bir iş hatta bana göre biraz fazla iyi bile. Sergilenen şey ile bakan arasına en az şey sokmaktır bir müzenin başarısı. Halbuki burada en çok sergilenen Chipperfield'in yaptıkları. Tamam, çok güzel ama rol çalıyor. Böyle bir eleştirim var doğrusu Neues Museum için, olanı çok sevmekle birlikte.

Murat Çetin: Burada ikinizin farklı algılıyor oluşu da bence binanın bir başarısı. Herkese farklı okuma sunabiliyor. "Bu şu yüzyıldan gelmiştir, böyle de tamamlanmıştır" diyerek konuyu kapatmıyor yapı. Herkesin kendine göre okumasını üretmesine olanak veriyor. Bence koruma, eklemleme anlamında bir binanın başarılarından biri de bu.

Nevzat Sayın: Radikal müdahale şeklinde bir tanım olmaz. Yıkık bir kaleyi, kendi malzemesiyle, öyleymiş gibi kaldırmak mı radikal bir müdahale, yoksa eksik olan her şeyi bir brüt betonla tamamlayıp aralarındaki bu tansiyondan bir şey söylemek mi? Hangisi?

Murat Çetin: Aslında hepsi radikal değil mi?

Nevzat Sayın: Bence yine aynı konuya geliyoruz: aslında bu, bir tasarım kararı. Korumacıların karar verebileceği bir konu değil.

karar verebileceği konu değil, bu bir tasarım kararı. Böyle dünya kadar tartışılmış bina var, mesela Louvre'un ortasındaki piramit. Restorasyon olmayan, koruma sayılmayacak olan ama işletmesine ilişkin yapılmış bu ek, eski yapıya nasıl müdahale edebileceğine dair başka bir biçim. Pei'nin müdahale etme biçimini çok anlamlı buluyorum. Sonuçta ortaya çıkan şeyle işim olmaz, ama onu yapma biçimi çok önemli. Sıfır kotunun altında olan her şey çok başarılı.

Murat Çetin: Domus M'in 2000 yılındaki bir sayısında, Scarpa'yı Seçmek diye bir tartışma vardı. Yine Uğur Tanyeli oradaydı başka birkaç isimle. Scarpa'yı hep örnek veririz ya işlerindeki rafineliliğiyle... O da güzel bir tartışmaydı o dönem için ve belki şimdi, böyle bir tartışmayı bir daha yapmak lazım. Korumacıların işidir/değildir tartışmasında, hakikaten buna nasıl karar verilecek? Bu rafinelik meselesine kim karar verecek? Tamam, her şeyi yapabiliriz dediğinizde, yıkımlarla ya da rezilliklerle de dolacağını bildiğimiz bir ortam da var. Bir tür denetime değil de bir tür katılıma ihtiyaç var. Korumacıların elitizminin ötesinde nasıl bir mekanizmayla bugünkü koşullarda koruma kararları alınabilir? Bugüne kadar gelen süreçlerde, tek tük örnekler dışında doğru kararlar verebilmiş midir? Değil ki hala tartışıyoruz. Ben zannetmiyorum ki İngiltere'de "Yahu, bir türlü de olmuyor bu koruma işi" gibi bir tartışma olduğunu. Acaba bunu tartışmak anlamlı olabilir mi? Yarışmalarla mı olacak, gerçekten bir tasarım meselesi olarak? Nasıl değerli konulara biz yarışmalarla cevap vermeye çalışıyoruz, öyle bir şey mi olacak? Yani kurulların nasıl bir mekanizma olduğu artık ortada, hele günümüzde. Galiba başka bir şey bulmaya gitmek ve bunu tartışmak lazım.

Sevim Aslan: Yakın zamanda bir şey yaşadım. Bir endüstriyel miras alanındaydım, dev bir kompleks. Olduğu gibi bırakılmış, terk edilmiş halinin içine girdiğim zaman ki genellikle yapılar bana o halleriyle kendilerini gösteriyorlar. Orada rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri için teklif hazırlığı öncesi alanı gezme şansımız oldu. O da büyük bir nimetti açıkçası. Sonra yatırımcıların profili, dolayısıyla talepler değişti. "Şu binayı şuraya koyamaz mıyız, orayı boşaltmamız lazım?" dediler. Hiçbir şekilde koruyamıyorsan, zeminle ilgili asla karşılık verilemeyecek bir durum oluşmuşsa, çevresi ile ilgili alınmış yapılaşma veya farklı kararlar ile korunması mümkün değil ise tabii ki taşırın binayı ama orası boşalsın diye yapıyı bir yerden alıp başka yere koyamazsın. Sonra biz süreçten çekildik. Böyle sorunlarda, ölçek büyüdükçe ve zaten profili belli olan yatırımcının istekleri belli noktalara yoğunlaştığında korunamayabilir hiçbir şey. Yatırımın gidişatını takip ediyorum, kütleleri korunacak ama içleri ne olacak bilmiyorum. Zamanla eklene eklene bugüne gelmiş yapıların, o çatı makasları, ahşap detaylar vs. inanılmazdı. Neyse ki fotoğraflarını çekme şansımız oldu. Hepsini önce/sonra yapabilirim 5 sene sonra.

Murat Çetin: Paydaşlar meselesinde şu anki durum, bu örnekten de anlaşıldığı gibi, eskiden böyle bir koruma heyeti diyebileceğiniz akademisyenler, hocalar vs. iken, şimdi yatırımcının yönetiminde. En baş paydaş o olmaya başladı. Bu mekanizmanın artık çözüldüğü ortada. Onun için tekrardan bir yapılanmaya ihtiyaç var. Şimdi kimsenin gerçekten katkısı yok bu koruma süreçlerine.

Hülya Ertaş: Çünkü bir yandan çok katı olmakla eleştirilen Anıtlar Kurulu

bakıyor.

Nevzat Sayın: Hiç koruma kararı olmasa, yasalar, yönetmelikler olmasa diye düşünelim. Olacak şey şu: Ayasofya'yı indiriyorsun yerine alışveriş merkezi dikiyorsun; Yeni Cami'yi yerle bir ediyorsun, yerine çarşı yapabiliyorsun. İnanır mısınız, bence hiçbir şey kalmazdı. Süleymaniye'yi bile oradan kaldırmamanın şahane bir gerekçesini bulurlardı. İşin iki ucu var, yasalar yönetmelikler, kurallar, bir arada olmamızı düzenleyen şeyler ve bir de eğitim.

Bu yönetmelikler olmasa, geriye hiçbir şey kalmaz. Çünkü bana göre bir insanın bir şeyi koruyabilmesi için o şeyin, onun olması gerekir. Halbuki genetik olarak bu coğrafyada korunması gerektiğini düşündüğümüz şeyleri yapanlarla, bugün burada yaşayanlar aynı adamlar değil. Genetik kod olarak tutmuyor. Onun için niye korusun? O sadece bir arsa. Düşünün ki en büyük arsa spekülâtörü devlet. Benim de içinde olduğum Haliç mesela, önce bir yatırımcıya ihale ediyor, yatırımcı gelip seni buluyor. Böyle bir mekanizma olabilir mi? "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" diye bir laf var; ne yaparsan yap, nasıl doğrusunu yapacaksın? Tam Sevim'in söylediği gibi, bize göre korunması gereken onlara göre ise ele ayağa dolaşan birtakım engeller bunlar ve şunu bile anlatmak imkansız: Dünyada herkes, bütün yatırımcılar en özel yapıyı yapmak istiyor; tepesine kuş kondurabilir, altına zürafa koyabilir ve binlerce yolunu bulabilirsiniz bunun; ama bu alan zaten dünyanın en özel alanlarından bir tanesi... Şu an deseler ki Haliç'te hiç koruma kararı yok ne isterseniz yapın, bir tane yapı kalmaz.

Sevim Aslan: Ama bir çelişki de var. Film çekilecek ise Galata'ya geliniyor ve o eski bina, fona gelmek zorunda, o mekan kurgusuna ihtiyaç duyuluyor. Öyle bir çekici bir tarafı da var o eskinin, o farklı profilin, o pencere oranlarının. Bir değeri var ki orada film çekiyor.

Murat Çetin: İki boyuta indirgediğiniz zaman hiç sorun yok ki... Sahtesini de üretebilirim, dekorunu da yapabilirim. İşe yarar, ucuz bir dekor olur film çekmek için. Sahtesi de kolay üretilir. Onun için de değerli. Ama gerçekten içinde yaşamaya, onu onarmaya kalktığınızda baya masraf, lüzumsuz bir engel Nevzat Bey'in dediği gibi. Ama sahne dekoru olarak çok ucuz. Önünde hemen çekimimizi yapıp gidiyoruz.

Nevzat Sayın: Kuzguncuk yeni evlenenlerin kostümlü fotoğraflarını çektiildiği bir yer haline geldi. Bütün evlerin cephesinde de "Burada profesyonel fotoğraf çekmek yasaktır." yazıyor. Bu hale getirdiler. Bu tam Sevim'in söylediği gibi bir şey. İnsanlar onu anlamlı buluyor. Ama yatırımcı, onu anlamlı bulmuyor. Geçmişte de orada öyle bir bina "varmış gibi" şeklinde bir problem tanımlı yapıyor ve onun benzerini yeniden yapmayı tercih ediyor.

Sevim Aslan: Ve müthiş bir potansiyel var, o kullanılabilir daha. Bu şekilde onu yapboz yapıp bambaşka bir şeye dönüşebilir.

Hülya Ertaş: Çok mitsel bir şey vardır ya, yıkıp yeniden yapmak daha ucuz gelir onarmaktan? Bu doğru mu?

Nevzat Sayın: Yalan. Ben olmadığını söyleyebilirim, böyle bir genel cümle

söyleyebilirim.

Murat Çetin: Biz Balıkesir’de yıllar önce, karma teknik bir sivil bina ve yanına da bir ek bina yaptık. Çok kaynağı olmayan bir sivil toplum kuruluşuydu, şişe sattılar gerekli para için. Plastik şişe satarak restorasyon yaptık. Dolayısıyla restorasyonun daha pahalı olduğu külliyen yalan ve duruma bağlı.

Hülya Ertaş: Şile’deki “Sünger Bob Kalesi” ya da Aspendos’ta beton dökülerek yapılan basamaklar gibi son bir-iki yıldır genel basında ve sosyal medyada görünür olan mimarlık koruma haberleri herkesin ilgisini çekiyor. Bunu kendi Facebook haber kaynağınızda meslektaş olmadığınız, belki ortaokul, lise arkadaşlarınızın da konuyla ilgilenmesinden anlıyorsunuz. Niye sizce? Onu bir yandan miras olarak görüldüğü bir yanı olmasın?

Sevim Aslan: Bu bir trend, bir gösteri. Ve bunu çok tehlikeli buluyorum. Sosyal medyada bir saniyede bir kişiyken ikinci saniyede 500.000 kişi olma hali ve yanlış bilgilerin çok hızlı yayılması; bir şeylerin temeli olmadan, kulaktan kulağa bambaşka bir şekilde aktarılması çok yanlış geliyor.

Bir küçük örnek, hiç sosyal medya ile alakası yok; şimdi Azize Euphemia Kilisesi’nin üst örtüsüyle ilgileniyoruz. Mevcutta bir fresko 1940’lı yıllarda bir şekilde üstü kapatılıp koruma altına alınmış. İbrahim Paşa Sarayı’nın arkasında eski adliye binasının önünde, küçücük bir köşede kalmış bir Bizans kalıntısı. Fresko konservasyonu devam ediyor. Ama bunun öncesinde, bu koruma binasının merteklerinde bir çatlak oluşuyor ve freskolar hasar görmesin diye, o çatlak ve çürümüş merteği değiştirip yerine yenisini koymak üzere kiremitleri kaldırdıkları anda, kurula şikayet gidiyor. Bu şikayet büyüyor, tarihi katletmeye doğru gidiyor. O zamanlar projenin içinde olan Yegan Kahya’nın bir anısı bu. Yani 50 santimetrelilik bir merteğin yerine yenisini konup kiremitlerin tamamlanmasıyla, oradaki yalıtım sağlanacak ve freskoların, onarımlarına başlanana kadar bir miktar daha yaşaması sağlanacak ama öyle bir devşirilip şikayet mercilerine gidiyor ki iş bambaşka bir hal alıyor. Bu çok tehlikeli ve çok sık yapılan bir şey. Basına yansıma hali, onun üzerinden yapılan yorumlar inanılır gibi değil. Doğru mu yanlış mı hiç sorgulamadan yorum yapıyoruz.

Murat Çetin: Bu sosyal medya çılgınlığında herkes bir “klavye aktivisti” olarak her konuda söz söyleyip kendini göstermeye çalışıyor. Koruma meselesi de bunun bir uzantısı. Aynı insan, hepimiz de tanıyoruz bu insanları, kendi babaannesinden kalan evi yıktırıp bilmem kaç kat yaptırmak üzere mücadeleye girmiştir eminim ama klavye aktivistliğine geldiğinde hemen, “Aspendos’un mermerleri de ne oldu böyle?”, “Sünger Bob da ne komik, ha ha ha!” diye yazmaktan çekinmez. Kendimizi böyle lanse etmeyi çok seviyoruz. Bu iş medyatikleştikçe tehlikelileşiyor, o anlamda katılıyorum. Ama gerçekten bunun sahiplenilip bir değer olması, Nevzat Bey’in dediği gibi, önemli. Sahiplenmiyor, sadece böyle bir kimlik çiziyor.

Selda Baltacı: Bir antik kente gidip de etkilenmeyecek insan çok azdır. Kararmış bir taş, hafif sıvaları eprimiş bir şey görünce herkes seviyor. Ama sonra, o yapıya sahip olanları düşünerek söylüyorum mesela, o sevdiği şeyi alıyor, o arada ne oluyorsa “o kullanışlı değil, bu bilmem ne, oraya ısıcama

Murat Çetin: Bizde kamu sahipliği, bilinci gibi bir şey olmadığı için kamusal bir şeye hoş bir “şey” olarak bakıyorsunuz. Sizin değil o, başına gelecekle de önemli değil o nedenle. “Benim” olunca da kültür, birikim, yaşam tamamen bir tarafa çekiyor yapıyı; işte ısıcamıydı, klimasıydı başka bir şey oluyor.

Nevzat Sayın: Mesela Aspendos’ta, antik tiyatronun basamakları, betonla tamamlandı; betonla da yapılır, camla da yapılır, mermerle de. Önemli olan onun hangi bağlam içinde, nasıl ele alındığı ve nasıl sonuca vardığıdır. Birdenbire gazetede avaz avaz bir manşet! “E ne var bunda?” dedim bir arkadaşşıma, “Nasıl yani böyle bir şey yapılabilir mi?” dedi. Neden yapılmasın yahu?

Görmedim, o tarihten bu yana Aspendos’a gitmedim, ne olduğunu bilmiyorum ama bu konuda kıyameti koparacağınız nokta burası değil. Onun için bunların bu bağlamda gazeteyle çıkması da tuhaf bir durum.

Hülya Ertaş: Oyalama gibi mi oluyor?

Murat Çetin: Tabi, çıkması gerekenler çıkmıyor; bir sürü şey kapalı kapılar ardında yapılıyor, projelendiriliyor, inşa ediliyor. Bunlar da sosyal medyayı oyalayacak şeyler. Hayır, gene burada görüyorsunuz mesela Haliçi’ni hiç göremiyoruz, hiç göremediklerimiz var. Tamamen kapalı. Onun için asıl görülmesi gerekenleri saklamak için iyi oyuncaklar bunlar.

Hülya Ertaş: Bir yandan da, ben hiç mimarlık yapmadığım için tam duygusunu kestiremiyorum ama kendi yapınıza nasıl davranılmasını isterdiniz acaba? Bir noktada yenilenmesi gerekse tavrınız ne olurdu?

Murat Çetin: Tabi dokunsunlar, dokunmazlarsa bir tuhaf olur.

Sevim Aslan: Öbür türlü yaşamıyor, süreç işleiyor.

Nevzat Sayın: Benim bir iki defa başıma geldi, kendi yapıma dokunmam gerekti. Biraz insanın karnı ağrıyor itiraf edeyim ki ama yapıyorsun ve iyi de olabiliyor. Belki durumu rasyonalize etmek için öyle düşünüyor olabilirim ama bu yeni müdahalenin daha iyi olduğunu, ilk seferinde akıl edemediğimiz noktalar bulunduğunu fark ettiğim de oldu. Bence bu kaçınılmaz bir şey.

Murat Çetin: Bir de, zamanla zaten sizin de o binayla ilişkiniz değişiyor. Bu çok doğal bir süreç. Zaten onu savunuyoruz, bina yaşayan bir şeyse zaman içinde değişmesi de kaçınılmaz. Dolayısıyla korumayı böyle katı haliyle ele almak, işin doğasına aykırı. Sadece o yaşamın derinliği doğrultusunda değişebiliyor mu? O önemli.

Nevzat Sayın: En başta “Tekil yapı üzerinden konuşalım” dedin ama bence kaçınılmaz olarak bazen, yapının çevresi kendisinden daha önemli olmaya başlıyor iki nedenden ötürü: Ya o çevre o yapıyı kurduğu için ya da o yapı çevreyi kurduğu için. Ve onu bütün bunlardan bağımsızlaştırarak kendi başına bir nesne olarak almak, umutsuz bir çabaya dönüşüyor. Bence bundan en azından söz etmekte yarar var. Çünkü bazen yapıyı tek başına, o

tane evden biri o, onların hepsine birden bakınca kıymeti sekiz kat artmıyor, 800 kat artıyor. Bu bence koruma düşüncesinin çok önemli bir parametresi. Dolayısıyla kendi coğrafyası onu aslında çok iyi belirliyor ve zihnimizde bir yere taşıyor. Sevim'in aslında hafıza dediği şey, onun kendi başına değil, sokakla, caddeyle, tepeyle, yanındaki bir çınarla kurduğu ilişki biraz da. Öyle yapılar hatırlıyorum ki, bir tane servi ağacını kestiler diye yapı yıkılmış zannetmiştim. Halbuki yapı yerinde duruyordu. Korunması gereken nedir sorusu, biraz bunları da kapsıyor. Özellikle geçmişe dair şeylerin bağlamı son derece önemli.

Hülya Ertaş: Ve o bağlamı bence, gene anıtsal yapılarda görece kurmaya çalışıyor olsa da mevcut sistem, sivil mimaride tamamen göz ardı ediliyor. Çünkü o, mülkiyete ve pazar mekanizmasına bırakılıyor. O yüzden herkes gelip Kuzguncuk'a bakıyor.

Murat Çetin: Bir binaya yaşayan bir organizma olarak baktığınızda, çevresindeki yaşam dokusunu kaldırdığınız zaman zaten yaşama şansı olmuyor. Bir dekor yapıyorsunuz, bir süre daha götürüp, tamamen çökmek üzere. O dokuyla beraber ele almadığınızda yaşaması biyolojik olarak da mümkün değil.

Hülya Ertaş: Galiba biz şimdiye kadar daha içsel olarak, belli bir tarihten önceki binalar için konuştuk. Endüstriyel miras diyorsak da, o da 1910'ların başında. Daha 50'ler modernizmi, AKM gibi dokunulsa hiçbir kurulun korumayacağı başka durumlar da var. AKM'ye bugün nasıl davranacağız, çünkü o günün teknikleri ile bugünün teknikleri arasında bir 19. yüzyıl binası kadar dramatik farklar ya da dönüşüm yok.

Nevzat Sayın: Örnek o ise eğer, AKM niye yıkılıp yeniden yapılır? Binanın teknolojisi, kapasitesi yetmiyordur, başka şeyler programa eklenecektir tamam ama onu yıkıp yerine AVM yapalım denemez. Dolayısıyla ona dokunmamak gerekir. Üstelik tıpkı diğerleri gibi yine burada da bağlam meselesi öne çıkıyor. AKM, yapıldığı dönemin, gecikmeli olarak yapılmış da olsa bu modern mimarlık türünün ortalıkta olan iyi bir örneği ve sistematik olarak da belli bir döneme kadar çok iyi kullanılmış, altyapı olarak da çok iyi kullanılmaya imkan veren donanımlarla donatılmış bir yapı. Şimdi "Bunu yıkalım, yeniden yapalım" demek için ya ahmak olmak ya da kabul edilemeyecek kadar kötü olmak gerekiyor. Bu söylem ideolojik dayatmaya bağlı. Sistem yani iktidar, kendisini mimarlık üzerinden ifade etmeyi her zaman çok kullanışlı bulduğu için kendi işaretlerini bırakıyor yeryüzüne. Dünyanın başka yerlerinde de böyle yapılıyor ve çoğu zaman geçmiş yerle bir edilip yeniden yapılıyordu. Mesela Paris, bugün gördüğümüz Paris III. Napolyon'un Paris'i. Roma defalarca yıkıldı. Ama artık yerleşik bir düşünce var, bir konsensusa varıldı: Yenisini kendi anlayışımızla yapalım ama o gelmekte olanın devamı olarak eskiye eklensin ve biz kıymetli eskileri yıkıp yenilemeyelim. AKM örneğinde ise bu yetmiyor, geriye doğru da bir temizlik yapılmak isteniyor. Ve o, ideolojik dayatmanın ucundaki bir yapı olarak görülüyor. Üç aşağı beş yukarı tahmin edebiliriz oraya ne yapılacağını. Dolayısıyla şu ana kadar konuştuğumuz şeyler, günlük hayatını sürdüren insanların zihnindekiler ya da bu işin eğitim yönü üzerinedir; bu ise iktidarların bu işe nasıl baktığına dair. Kaldırın yasaları, yemin ederim her şey yerle bir olur ve iktidarda kim varsa onun isteği doğrultusunda yeniden yapılır.

bir tanesi İş Bankası'ydı, Petrol Ofisi Genel Müdürlüğü oldu. O binanın iç tasarımı için bir yarışma açtılar; beş ofis girdi ve biz kazandık, Aydan Volkan ile beraber çizmiştik. İlk refleksimiz, etrafına eklenmiş bir sürü yapıyı ayıklamak oldu. Saçağı değiştirilmişti, onu özgün haline getirdik. Sedad Bey'in projelerini bulduk ve binayı orijinal projeye çevirdik. Ben şimdi, iyi ki böyle bir şey yapmışız diyorum, çok sık rastlanan bir durum değil çünkü. Öyle binalara insan daha kolay el sürebiliyor ama orada öyle davranmadık ve kendisini ortaya çıkardık. "Ekler muhdesti, değişti" demeden ne varsa hepsini kazıyıp atıp, Sedad Bey ne yapmak istiyorduysa onu tekrar ortaya çıkardık, biraz da inatçı bir tutumla. Şimdi baktığımda çok iyi bir karar olduğunu düşünüyorum. AKM'ye de öyle davranılmalı. Yapı iyiyse, özgün haline dönüştürülmeli. Biraz önce soruyordun ya sizin binalarınıza ne yapılınsı istersiniz diye, benim binalarıma da böyle davranılınsı isterim.

Hülya Ertaş: İyi binalarıma böyle davranılınsı istiyorsun, yani.

Nevzat Sayın: Çok emeğimiz var yapılarımızda, ben de böyle davranılınsı isterim.

Sevim Aslan: İnatçılık önemli hakikaten, mimarın kendi iradesini tasarıma yansıtması çok değerli. Galiba ondan biraz imtina etmeye, başlayınca değişiyor tavrımız.

Nevzat Sayın: Gerçekten de başka bir ölçüt yok galiba, eninde sonunda bu bir tasarım kararıysa o riski göze alacaksınız. Benim bir tane ölçüm var: Ben bunu yaparken düşündüğüm şeyleri kalabalıkta anlatabilir miyim? Hiçbir şey saklamadan? Bu soruya "evet" diye cevap verdiğim zaman vicdanım rahat ediyor.

Murat Çetin: Galiba bu kalabalığa konuşma meselesi önemli, daha önce söylediğimiz sahiplenme meselesinde. Pek çok ülkede herhangi bir müdahalede mimarlardan ve koruma kurullarından önce sivil toplum sürecine dahil oluyor.

Nevzat Sayın: Öyle de olmalı.

Murat Çetin: Dolayısıyla bizde onun eksikliğini kapamak için inatçılığımızla, bazen bir tür elitizme varan duruşumuzla mücadele ediyoruz. Ama kalabalıklar buna sahip olduğunda zaten sorun aşılacak. Ama biz o noktada değiliz.

Nevzat Sayın: Başka bir konu daha var: süre. Yeniden yapmak daha mı ucuz bir çözüm diyordun ya, daha ucuz değil belki ama daha kısa sürebilir, bunu tek başına bir veri olarak aldığımda. Zamanı bir şekilde iyi organize etmek, bunu da göze almak gerekiyor. Silahtarağ'a da Wolfgang Ebert, danışmanımız, "Ne kadar zamanımız var?" diye sordu, üç yıl dedik. Sevindi ama bunu rölöve için tanınan süre anlamış, bunun yapının işletmeye açılması için tanınan süre olduğunu anlayınca, hiçbir şey söylemeden çıkıp gitmişti.

Murat Çetin: Zaman maliyeti, sosyal maliyetler çok önemli. Bir olgunlaşma sürecine hep ihtiyaç var.

Yorumlar Topluluk Oturum Açın

Öner Paylaş En İyiye Göre Sırala

Tartışma başlat...

İlk yorum yapan siz olun.

Abone Olun

İlgili İçerikler

